

Znamenný rospev – 3. hlas ruténskej redakcie

Katalóg normatívnych popevkov

Materiál pre spracovanie popevkov 3. hlasu z ruténskych irmologionov (RI):¹

- Irmosy:** Vskr– Nedeľa (*kánon vzkriesenia*)
Srit– sviatok Sritenia / Stretnutia Pána so Simeonom
Rslb– Nedeľa o porazenom (*Ned'ila razsláblennaho*)
St.– stĺpové irmosy (oktoich cez všedné dni)
- Stichiry:** sIt– všeobecný iteratívny nápev (nepresne *samohlasen*)
sD1, sD2– „naslávne“ stichiry Bohorodičke (večiereň na nedeľu)
pVK– samopodoben *Vélija krestá tvojehó*
Anast., Alfabet, Anat. – stichiry nedeľnej večierne a utierne²
- Iné:** Step– stupňové antifóny (*Stepenna*) na nedeľnej utierni
SA9– 9. antifóna na utierni Strastí
Prok– *prokimeny, Allilua, Boh Hospód'*

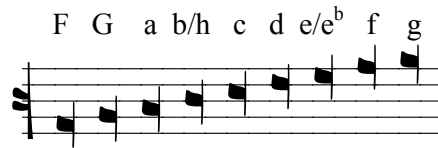
© 2009-10 www.irmologion.nfo.sk

¹ Z kontextu je zrejmé, že ide o spevy 3. hlasu, preto neuvádzame príslušnosť k hlasu.

² Tieto stichiry sa v ruténskej tradícii spievajú na jednoduchý iteratívny nápev. Podľa ruských neumov a SI je však možné čiastočne zrekonštruovať ich vlastnú znamennú melódiu v „ruténskom slohu“. Hoci nie sú primárnym prameňom ruténskej melodiky, predstavujú dôležitý most pri štúdiu vzťahov medzi gréckou a slovanskou tradíciou 15. storočia.

Stupnica:

Stupnica irmologického 3. hlasu ZR pri bežnom zápise v irmologione.
Podrobnejší rozbor a rekonštrukciu reálnej stupnice 3. hlasu uvádzame v samostatnom dokumente.

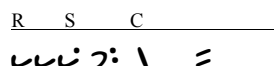
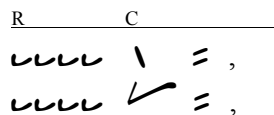
Hlavné tóny – *c, a*. Sporné alebo pohyblivé tóny – *b/h, e^b/e*.

Centrálne/deklamačné tóny: *a, c, d*.

Poznámka: V zápise melódie sú nepovinné (variantne prítomné) noty označené slabšie (sivou farbou). Byzantským ekvivalentom znamených popevkov dávame v záujme prehľadnosti rovnaký názov a pridávame predponu proto-, ktorú stručne zapisujeme #.

Triedy V-II, V-II⁺, S-II

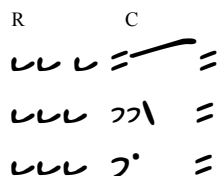
Do V-II. triedy radíme popevky, v ktorých hneď za hlavným vrcholom nasleduje finála:

Zvláštnym prípadom je trieda V-II⁺ – z melodického hľadiska je kadencia trojslabičná, avšak neumový zápis má formálne znaky podobné s triedou II a drobnými zmenami sekundárnej punktácie možno meniť V-II popevky na V-II⁺ a opačne. Navyše popevky z V-II⁺ majú svoj zhustený variant z triedy S-II a nie S-III.

Do S-II triedy radíme popevky, v ktorých je hlavný vrchol vyjadrený najčastejšie *strelou* alebo iným ťažkým znakom a za ním hneď nasleduje finála. Zároveň sem formálne nie vždy správne radíme S-paralely popevkov z triedy V-II (napr. S-osoka schodová).

V-II-d/c – Osoka/ ŐcókA

a) Osoka plná

⇒ *Osoka plná* je v 3. hlase typickým, prevažne úvodným popevkom a má vysokú frekvenciu výskytu.³ V preklade do kyjevskej notácie sa niekedy zamieňa s *derbicou*.⁴

	U	R	S	V	Z	
16. stor.						=
16.-17. stor.						=
						=
						=

var.:

var. J029,480:

J002

var. J029

Deklamácia R je v neumoch často bohato akcentovaná a môže byť aj celá zapísaná *kriukmi* namiesto *stopíc*. V kadencii sa niekedy objavuje *zapjata* namiesto *holubca* , čomu azda zodpovedá menej rozdrobená interpretácia (miestami zachovaná v J002,029,480).

Finála *osoky* sa niekedy rozdrobuje rovnako ako v *derbici*, dokonca v RI častejšie než by to malo oporu v neumoch.

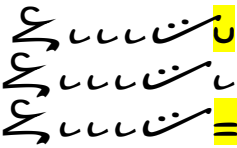
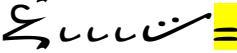
Z

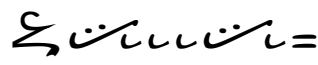
⇐ *Osoka plná* stojí v rukopisoch 16.-17. storočia na mieste až piatich rôznych predreformných neumových sekvencií (podľa S407). Nie všetky museli predstavovať zásadne odlišné melodické formuly, avšak je nepochybné, že po reforme prišlo k istému zúženiu melodickkej variability.⁵

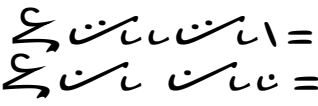
³ Iba v rámci irmologionu je použitá vyše 40-krát.

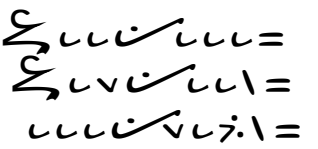
⁴ Ide o typické „V/S-dvojičky“, čo má napr. v 4. hlase analógiu v dvojici *podvertka – jasnica*.

⁵ Podobné alebo zhodné neumové sekvencie z S407 prešli napr. v 4. hlase do väčšieho počtu poreformných popevkov.

Typ I var. \equiv
 var. $\Rightarrow \equiv$

Typ II

Typ III

Typ IV

Typ V var. $\cup \setminus$ var. $\cup \setminus$

Z uvedených 5 typov má jednoznačne najvyššiu frekvenciu typ V a po ňom typ I. Je zrejmé, že reforma spôsobila redukciu širšej skupiny úvodných popevkov tried V-II. až V-VI. na jedinú osoku triedy V-II.

b) Osoka stredná (V-II ↔ S-V)⁶

⇒ *Stredná osoka* predstavuje zhustený tvar *osoky*, kde sa časť predkadenčného rozdrobenia spája do *zmeice* alebo *polkulizmy*, čím by formálne mohol popevok postúpiť až do triedy S-V.

Srit 4, Vskr 4

	U	S*	V	Z
16.-17. stor.	\equiv	\equiv	$\cup \setminus$	\equiv
	\equiv	\equiv	$\cup \setminus$	\equiv

J002

RI

Srit 6, Rslb 3

	S*	V	Z
16.-17. stor.	$\cup \setminus$	$\cup \setminus$	\equiv
	$\cup \setminus$	$\cup \setminus$	\equiv

J002

RI

⁶ Srit 4,6,9, Rslb 3, Vskr 4; SA 9a,c.

Srit 9

_____ S* V Z

16.-17. st.

J002

J029

R1

SA 9.3

_____ S* V Z

16.-17. st.

J002

⇐ *Osoka stredná* nadväzuje prevažne na dva hlavné typy neumových sekvencií v S407:

Typ I

Typ II

c) *Osoka malá*⁷

⇒ *Malou osokou* nazývame krátky (3-4 slabiky) tvar popevku, v ktorom sa stotožňujú vrcholy U a V:

16.-17. stor. _____ U=V Z

⇐ *Osoka malá* nadväzuje na skrátený tvar *plnej osoky* typov I-III (podľa S407):

Typ I

Typ II

Typ III

⁷ St. 1/7, 4/26, Rslb 5, Vskr 5,8.

d) Osoka lomená (𐌵)⁸

⇒ *Lomená osoka* (všetkých troch dĺžok) sa väčšinou vyznačuje finálou lomenou znakom „*dva* v čelnu“.

16.-17. stor.

V Z

var. Z:

⇐ Znak *dva* v čelnu na konci *osoky* kontinuálne nadväzuje na rovnaký znak v S407.

e) Osoka malá s chamilou⁹

⇒ *Malá osoka s chamilou* v interpretácii RI rozdeľuje finálu *c* tak, aby vznikol melodický most k tónu *a*, ktorým sa začína nasledujúca formula. Ide o veľmi prirodzenú modifikáciu, ktorú nachádzame v RI často aj bez opory v neumoch, všade tam, kde je namieste.

U S V Z

S408

16.-17. stor.

J002

RI

var.

Na jednom mieste¹⁰ nachádzame na konci znak *strela*, čo je neopravený relikt z predreformného zápisu. Rozdrobenie finály podľa RI je v tomto prípade o niečo bohatšie:

⁸ St. 5/38, 9/70, Srit 6, Rslb 5, Vskr5.
⁹ St. 1/6, 7/54, 8/58, 9/66,68; Step.
¹⁰ St. 9/68.

Paralely pre osoku plnú musíme v gréckych irmosoch hľadať predovšetkým podľa znenia S407, často na miestach, kde sa neskôr objavuje *derbica*. Je pritom skoro jedno, o ktorý typ *osoky* podľa S407 ide, keďže ten určuje iba začiatok a teda celkovú dĺžku deklamácie.

Strednobyzantská melódia sa so znamenou zhoduje v deklamačnom tóne, ale v krátkej kadencii je o tón vyššie. Pôvodný vyšší tvar konzervuje aj samotný ZR 3. hlasu v *kulizme*, kde je *osoka* iniciálnou časťou.

Osoka plná v RI

Osoka v kulizme

Gr. 12.-14. stor.

Gr. 18.-20. stor.

Rus. GR

Novogrécka podoba *osoky*, zvlášť v ruskom gr. rospeve, si veľmi presne zachovala pôvodné kontúry. Je o kvintu nižšie, až na finále, ktorá sa už nevracia späť na *d*. Finála *osoky* na *e* sa dá miestami nájsť už v strednobyzantských prameňoch, ale po 15. storočí už je pravidlom.

Osoka stredná má dve strednobyzantské paralely (Srit 4,6), ktoré sa melodicky skôr blížia k *#derbici*.

Osoka stredná v J002

Gr. 12.-14. stor.

Osoke s chamilou nachádzame iba jednu, nevedno nakoľko spoľahlivú paralelu (Vskr/Srit 8):

S408

⊃ ㄣ ㄣ ㄣ ㄣ

Gr. 12.-14. stor.

Gr. 18.-20. stor.

V/S-II- -/c – Osoka schodová s chamilou

⇒ *V/S-Osoka schodová s chamilou*¹¹ sa nachádza v stupňových antifónach. Jej „schodový“ charakter spočíva v tom, že namiesto deklamácie sa opakuje nástupný modul A+U. Ten je totožný s S+V, takže celý popevok sa tak stáva rovnorodou akcentovanou deklamáciou.¹² Zvláštnosťou popevku je jeho bezprostredná V-S dualita; v jednej časti rukopisov tvorí vrchol V *kriuk* alebo *pálka* ako pri bežnej *osoke*, ale v druhej časti rukopisov je na vrchole *strela*. Dvojaký charakter má aj ruténska melodická interpretácia – V-variant sa uplatnil vo väčšine RI, S-variant v J833 a miestami v J672.

V-osoka schodová

S410,432,444,445

A U A U A U S V Z*

RI

S-osoka schodová

S414,415,429,430,434

A U A U A U S V Z*

J833

A U A U S V Z*

J002

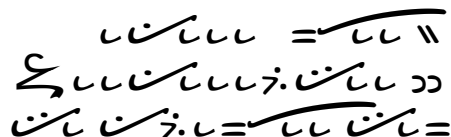
J672,833

¹¹ Step 1a,c,2a,b,c.

¹² Takáto deklamácia je typická pre irmosy 2. hlasu.

⇐ *Osoka schodová* sa vyprofilovala až v priebehu 16. storočia. V S407 nájdeme na jej mieste rôzne, nie vždy príbuzné neumové sekvencie. V S408 je súvislosť s neskoršou schodovou *osokou* ešte menej zreteľná.

S407

⇔ *Osoka schodová* má dve rôzne strednobyzantské paralely, ktoré melodicky nie sú príbuzné s bežnou *#osokou*:

a) RI

Gr. 12.-14. stor.

b) RI

Gr. 12.-14. stor.

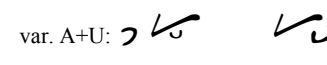
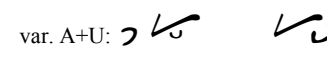
S-II-c/c – *Derbica* / Дербича

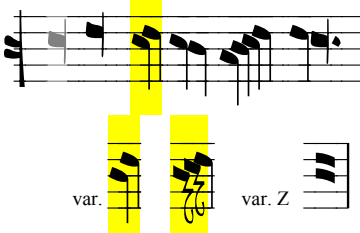
⇒ *Derbica* je v 3. hlase štandardnou S-paralelou k *osoke* a spolu s ňou predstavuje typický úvod irmosov a ich posledných periód. Neumový zápis je typický znakom *derbica* (ㄉㄉ), prístupka však býva rozmanitá. V interpretácii RI dokonca nie je jasné, či je deklamačným tónom *d* (občas v J002) alebo *c* (ostatné RI).¹³

a) *Bežná* (tj. prevažujúca) *derbica* je nasledovná:

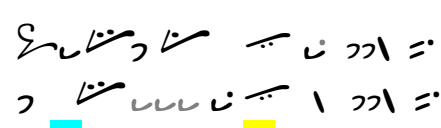
A U S V Z

16.-17. stor. =

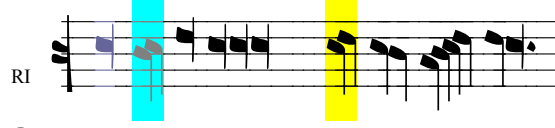
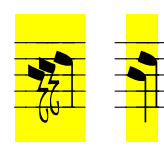
 var. A+U:

U R S V Z

16.-17. stor. =

var. V:

RI var. J002

b) *Derbica* s nástupom zdola a deklamačným tónom *c*:

 =

RI

J002

¹³ Na rozdiel od 4. hlasu je v 3. hlase deklamácia krátka a jednoduchá (bez rozvoja nad hlavný tón).

c) *Malá derbica*¹⁴ je trojslabičná:

S V Z

d) *Stredná derbica* ako analógia *strednej osoky* sa nachádza v SA 9a:

S* V Z

J002

e) *Derbica* môže mať¹⁵ aj **dôraznejší nástup**:

var. V:

f) V nedeľnom kánone nachádzame dvakrát¹⁶ *derbicu s T-nástupom*, charakteristickým pre *taganec*.

J002

R1

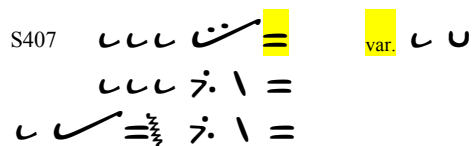
¹⁴ Napr. st. 4/27, 5/34, 6/43, Rslb 6, sD2.

¹⁵ St. 8/60,61; Step 1b.

¹⁶ Vskr 3, 9.

⇐ *Derbica* nadväzuje na viacero sekvencií z predreformného systému.

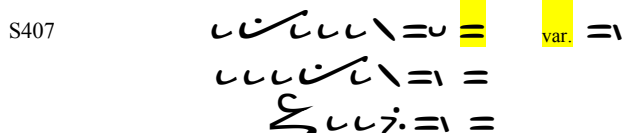
a) Dnešná *derbica* stojí mnohokrát na mieste pred-*osoky* najmä typu I a IV:

S407

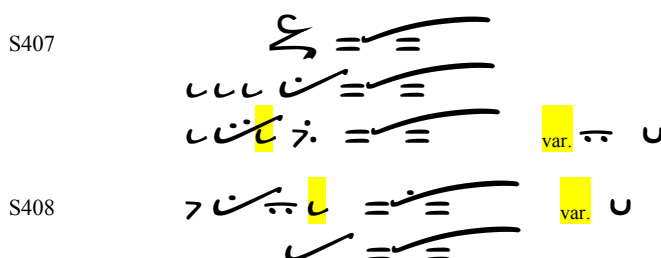
Derbica viackrát (najmä v *Step*) stojí na mieste *osoky* s dvojicou neumov na jednej slabike (!):

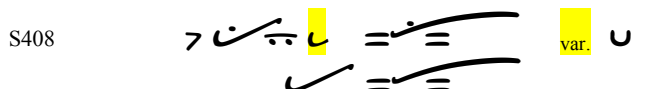
S407

b) Častokrát nachádzame *derbicu* na mieste sekvencií

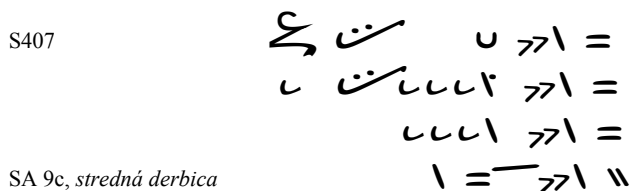
S407

c) Pozoruhodný je zápis pred-*derbice* v S407 s použitím *strely*, čo sa stane v S408 normatívnym, nie však výlučným spôsobom zápisu *derbice*. Ak takáto neumová sekvencia pretrvala aj po reforme, prekladala sa v 3. hlase ako *lacega*.

S407

S408

d) Najčastejšie na mieste dnešnej *derbice* nachádzame v S407 zhodný charakteristický znak *derbice*, aký sa používal aj po reforme.

S407

SA 9c, *stredná derbica*

⇔ *Derbica* má v strednobyzantských prameňoch výraznú a jednoznačnú paralelu,¹⁷ čo je pochopiteľné vzhľadom na to, že ide o typický popevok 3. hlasu. Ide o otvorenú formulu s finálou *b* alebo *c*.

Zvlášť uvedieme *derbicu* v Srit 8, ktorá má v S407 aj v gréckych paralelách osobitný zápis:

Srit 8, S407

V stichirách (Anatol 5) nachádzame niekoľkokrát *derbicu* zakončenú krížovou strelou – to má svoj presný predobraz v gréckej pôvodine:

V moderných gréckych irmosoch na mieste *derbice* (a tiež *podjezdu*) nachádzame nie celkom vyhranené formuly s finálou *a*:

Gr., 18.-20. stor.

¹⁷ Treba však pripomenúť, že znamenná *derbica* stojí často aj na mieste strednobyzantskej #mreže.

S-II-c/e^b – Podjezd / Подъездъ мрачный

⇒ **Podjezd mračný** (=temný, tj. nízky)¹⁸ sa v 3. hlase viaže takmer¹⁹ výlučne s nasledujúcou mrežou ako jej iniciálny popevok. Jeho základný tvar²⁰ tvar sa v neumovom zápise podobá na *derbicu* a s výnimkou o terciu vyššej kadencie sa s ňou zhoduje aj melodicky:

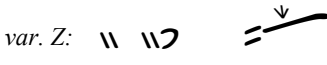
A U R S* V Z

S408

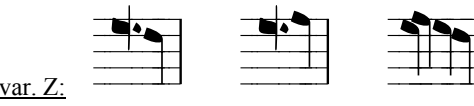
var.

16.-17. stor.

var. V:

var. Z:

RI

var. Z:

Miestami²¹ nachádzame tvar so skrátenou prístupkou:

A U S V Z

16.-17. stor.

var.

RI

J029

V sStr podľa RI sú *podjezd + mreža* síce časté, ale neumom zodpovedajú iba v prvej stichire. Tu nachádzame *podjezd* s odlišnými prístupkami, ktoré sa neskôr štandardizujú:

S411

BN

RI

16.-17. stor.

J002,289

L1709

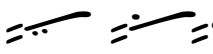
¹⁸ Vzhľadom na to, že v 3. hlase sa používa iba jeden typ *podjezdu*, jeho výškové určenie budeme vynechávať.

¹⁹ Výnimkou je napr. stichiry sStr 3, kde sa dvakrát *podjezd* spája s krátkou strednou *kulizmou*.

²⁰ St. 2/9,11,12, 3/17,18,20, 4/28, 6/43,44, Srit 3, Vskr 7, Step 3a.

²¹ St 9/71, Rslb 8, Vskr 5, Step 3c.

V Step 1c,3c nachádzame „zdvojený“ *podjezd*, ktorého prístupka imituje melódiu kadencie. Plnú melódiu interpretujú na oboch miestach iba J002, J672 a L1709.

16.-17. stor.

var.

RI

⇐ *Podjezd (mračný)* v 3. hlase väčšinou nadväzuje na takmer zhodnú neumovú konfiguráciu v S407:

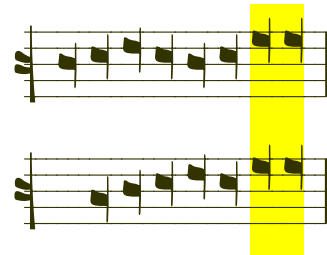
S407

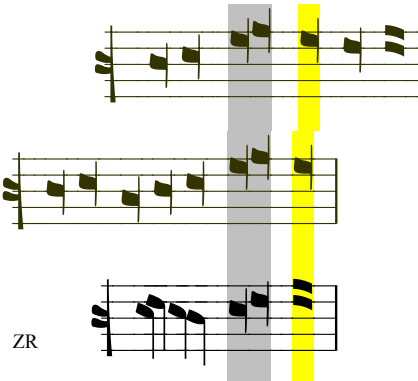
Niekoľkokrát²² sa *podjezd* vyčlenil aj z jednoduchej deklamácie, ktorá však (okrem st. 6/44) v S407 neústila do *mreže*.

Dvojitý *podjezd* zo Step 1c,3c má v S407 graficky podobný zápis ako novšie rukopisy:

S407

⇔ *Podjezd mračný* spolu s *mrežou* majú v strednobyzantských prameňoch pomerne výrazné paralely, avšak s menej ustálenou melódiou. Na rozdiel od ZR sa byzantský *#podjezd* nedá vždy oddeliť ako samostatná formula.

Gr., 12.-14. stor.

ZR

Dvojitý *podjezd* zo stupňových antifón má pôvodnú melódiu sčasti o terciu nižšiu:

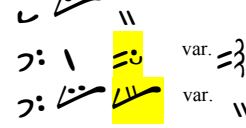

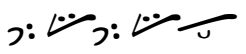

ZR

Gr., 12.-14. stor.

²² St. 3/17,20, 6/43,44, Rslb 8.

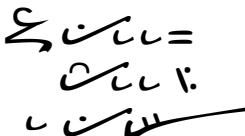
V-II- a/b* – Vozderžka lomená/ ΒΟΖΔΕΡΖΚΑ

⇒ **Vozderžka** sa v 3. hlase nachádza výlučne pred *nízkou mrežou* v stupňových antifónach (Step 1a,2c,3a). Má podobný neumový zápis ako *osoka lomená*, ale realizuje sa o tón nižšie. Jej S-variantom je *podvertka lomená*.

<p>S408</p> <p>16.-17. stor.</p> <p>J002</p> <p>RI</p> 	<p>S408</p> <p>16.-17. stor.</p> <p>J002</p> <p>RI</p>
--	--

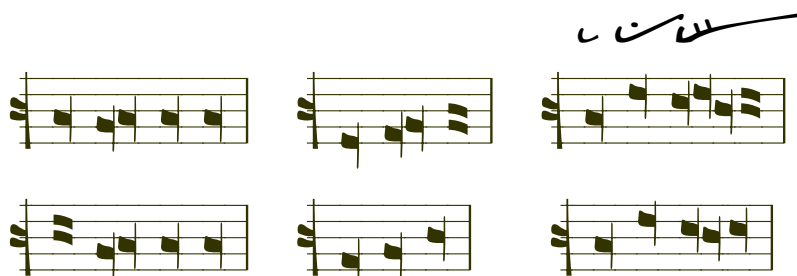
⇐ *Vozderžke* zodpovedajú v S407 tieto sekvencie:

S407

Posledná sekvencia väčšinou vyjadruje *podvertku lomenú*.

⇔ **Vozderžke** v strednobyzantských prameňoch zodpovedá trojica formúl pravdepodobne bez spoločného invariantu – podobne ako v S407 na daných miestach nenachádzame ustálené formuly. Iba v jednom prípade môžeme konštatovať dobrú zhodu gréckej melódie s neumami v S407 – ide o neumy, ktoré sa na iných miestach vyvinuli do *podvertky lomenej*.

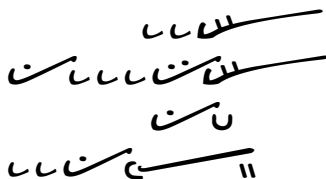
S-II- a/b* – Podvertka lomená/ Подвѣтка

⇒ **Podvertka** sa v 3. hlase nachádza výlučne pred *nízkou mrežou* v stupňových antifónach (Step 1c,3b,3c). Jej V-variantom aj reálnym variantným znením je *vozderžka lomená*.

<p>S408 16.-17. stor.</p> <p>J002</p> <p>RI</p> <p>L1709</p>	<p>S408 16.-17. stor.</p> <p>RI</p>
--	---

⇐ *Podvertke* zodpovedajú v S407 podobné sekvencie ako pri *vozderžke*, rozdelenie na V a S variant popevku je teda neskoršie:

S407

⇔ **Podvertke** v strednobyzantských prameňoch zodpovedajú rôzne formuly tiež s rozdrobenou finálou. Určitý súvis s neumami v S407 je zřejmý:

V-II⁺ - /d – K-predsadenie

⇒ **K-predsadenie** je krátky, spravidla 4-slabičný popevok, ktorý môže stáť najmä na začiatku *kulizmy* ako osobitný dôrazný nástup. Vzhľadom na to, že vo väčšine prípadov sa viaže na krátke samostatné kolon²³ a niekedy sa objavuje aj na začiatku iných popevkov²⁴, považujeme ho za samostatný popevok. Má zreteľnú analógiu v iných hlasoch (napr. *malý podjem*, *prehyb* v 1. a 4. hlase). V 3. hlase je jeho S-analógiou *zavod* pred *prihlaskou* *zavodnou*.

Ak je K-predsadenie nástupom *plnej kulizmy*, má dlhú finálu (v RI často rozdrobenú) vyjadrenú *statiou*. Ak je nástupom *strednej kulizmy*, finála je krátka, vyjadrená *kriukom*.

	U S V Z (plná kulizma)	var. S+V:	var. Z; Z (stredná kulizma)
16.-17. stor.			
RI			

Poznámka 1: V st. 9/66 a Srit 6 sa nachádza *K-predsadenie* na troch slabikách, pričom posledné dva znaky popevku sa zlúčili:

	S407		
		TEO- 6- -H	EH-Δ ¹ -Ez
16.-17. stor.			
RI			

Poznámka 2: V st. 8/57 sa nachádza *K-predsadenie* na dvoch slabikách. Prvé aj posledné dva znaky popevku sa zlúčili:

	S407	
		T ¹ - -Mz
16.-17. stor.		
RI		

Poznámka 3: V st. 7/84 a Vskr 6 sa *K-predsadenie* interpretuje (vo všetkých RI) ako *zavod*.

²³ Nesúlad dĺžky popevku a kóla konštatujeme iba v st. 5/34 (až po reforme), Rslb 5, Vskr 4.

²⁴ Najčastejšie pred *prihlaskou* namiesto normatívneho *zavodu* a v Step aj pred *tagancom*, ale s nižšou melódiou.

Poznámka 4: V stupňových antifónach (Step 1a,b, 2b) pred koncovým *tagancom* je *K*-predsadenie znížené:

S408
16.-17. stor.

⇐ Vo väčšine prípadov je *K*-predsadenie zreteľne prítomné a stabilne vyprofilované už v S407 a vyjadruje ho sekvencia:

S407

Výnimočne môže *stopicu* nahrádzať *kriuk* alebo slabík môže byť viac.

⇔ *K*-predsadenie v strednobyzantských prameňoch nemá presvedčivú paralelu. V irmosoch Srit nachádzame na jeho mieste bežný nástup na tón *d*. V stichirách sa okrem rôznych neustálených nástupov niekoľkokrát objavuje aj výraznejší motív.

Imosy Stichiry

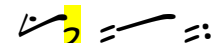

Gr., 12-14. stor.

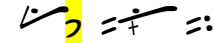

Ak pripustíme, že *K*-predsadenie je iba možnosťou v prístupke *kulizmy* a budeme ho hľadať vo všetkých prípadoch strednobyzantskej *#kulizmy*, aj tam kde ZR tento popevok nemá, nájdeme zaujímavú paralelu v *#kulizme* tzv. typu III. Melódia je takmer totožná s ruténskou, ale stojí väčšinou na viacerých slabikách:

S-II- /d – P-predsadenie (Zavod)/ Завод

⇒ *Zavod* alebo *P-predsadenie* sa v 3. hlase²⁵ viaže takmer výlučne s nasledujúcou krátkou *prihlaskou* – ich zložením vzniká *prihlaska zavodná*. Vzhľadom na to, že *zavod* sa väčšinou viaže na samostatné kolon, považujeme ho za plnohodnotný popevok.

U V Z

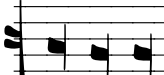
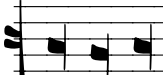
S408 var:

16.-17. stor. var:

J002,029,480

RI

St. 7/51 – 5 slabík: var:

L1709

⇐ Melódia *zavodu* sa niekedy (napr. Vskr 6) objavuje v RI aj pred *kulizmou*, hoci v neumoch je vždy štandardné *K-predsadenie*. V st. 2/10 je *zavod* pred *nametkou* (popevok odvodený od *kulizmy*). Tieto skutočnosti neprekvapujú – *zavod* je totiž „potomkom“ rovnakej predreformnej formuly ako *K-predsadenie*. V Srit 9 sa ešte do polovice 17. storočia zachovala *prihlaska* s *K-predsadením* (ešte v S429; v S430 už zmenené na *zavod*).

a) Na mieste *zavodu* vo väčšine prípadov v S407 nachádzame neumy *K-predsadenia*:

S407

b) V Rslb 5 nachádzame jediný možný náznak novšieho *zavodu*:

S407

²⁵ St. 2/10, 3/21, 4/26,27, 7/51, Rslb 4,5, Srit 9, Vskr 7.

⇔ *P-predsadenie / Zavod* má v strednobyzantských prameňoch najčastejšie paralelu typickú nástupom k tónu *d*, ktorá viac či menej pripomína *#K-predsadenie*:

Po chrysanthovskej reforme sa táto formula hľadá len ťažko. Na jej mieste spravidla nájdeme výstup k tónu G podobne ako pri *#K-predsadení*:

V-II-d/c – *Prechvat* / Πρεχβάτζ

⇒ *Prechvat* pre 3. hlas nie je presne definovaný. V irmologione ho nachádzame iba trikrát,²⁶ aj to iba v časti rukopisov, keďže v 17. storočí už badať snahu nahradiť ho popevkom s pevnou finálou.

Prechvat sa v neumovom zápise podobá na lomenú *osoku*. Líši sa od nej však tým, že rozdrobenie finály sa zapisuje *oxiou s podčaišim*. Melodická interpretácia rozdrobenej finály v RI je takisto podobná *lomenej osoke*, ale *prechvat* sa od nej líši iným alebo žiadnym prechodom od deklamácie do finály.

²⁶ St. 8/57, Srit 1, Vskr 3. Spornou možnosťou je ešte popevok za fitou vysokou v Srit 5, ale neумы tu pripúšťajú vidieť *zadavec*, čo sa odrazilo aj v melodickej interpretácii RI.

		U R (S) V Z	
S408			S408
16.-17. stor.			16.-17. stor.
	SI		SI
	RI		J029
		var.Z:	J480
			RI
			J002

⇐ V S407 na mieste neskoršieho *prechvatu* nájdeme rôzne neumové sekvencie, nebol to teda jasne vyprofilovaný popevok.

S407

⇔ K *prechvatu* v strednobyzantských prameňoch nachádzame iba jednu krátku paralelu v Srit 1. Ide však o dôležitý príklad, pri ktorom môžeme konštatovať zhodu podstatných znakov s gréckym znením:

Srit 1, ZR	
Gr., 12-14. stor.	

S-II-a/c,d – Ulomec malý/ Οὐλομέλιζ

⇒ *Ulomec malý*²⁷ je S-variantom *prechvatu*. V RI sa interpretuje dvoma spôsobmi, ktoré sa líšia od seba finálou. V neumoch má dva rôzne typy prístupky.

	S V Z*		S V Z*
16.-17. stor.			

⇐ *Ulomec malý* v S407 a S408 nemá jednotný zápis, súvislosť s novším popevkom ale spravidla vidno.

S407	
S408	

⇔ *Ulomec malý* v strednobyzantskom Srit/Vskr 8 nenájdeme, irmos má na skúmanom mieste odlišné delenie riadkov a iné formuly. Paralely v Anast 1-2 (v ZR *kulizma* a *ulomec malý*) sa melodicky ponášajú na zýchlenú *#kulizmu* s rozdrobenou finálou alebo so zlúčením melódie poslednej dvojice neumov *#kulizmy* nad jednu slabiku. Podobná je aj melódia v Step 2a.

Grécke paralely zároveň potvrdzujú, že z dvoch ruténskych interpretácií je správnejšia tá s finálou *c*.

²⁷ St. 6/46, 9/68, Vskr8, Step 2a. V prostopení sa popevok nezachoval.

Gr., 12-14. stor.

S-II-a/c? – Podjezd s triaskou

⇒ *Podjezd s triaskou* nachádzame raz v Anat 5. Máme k dispozícii len jej melódiu v SI, so spornou kadenciou:

16.-17. stor.

S V Z*

SI

??

⇔ *Podjezd s triaskou* v strednobyzantských prameňoch nemá presvedčivú paralelu. Na danom mieste v Anat 5 sa nachádza podstatne jednoduchšia formula:

Gr., 12.-14. stor.

Triedy V-III , S-III

Popevky vo V-III sú charakteristické trojslabičnou kadenciou:

Trieda S-III obsahuje iba kadencie = .

V-III-a/G – Vozmer / Rozm1qz

⇒ *Vozmer* sa v 3. hlase²⁸ väčšinou, ale nie výlučne viaže na nasledujúcu *pojezdku*,²⁹ pričom sa môže jej kadencia rozpúšťať do deklamácie³⁰ prípadnej dlhšej *pojezdky*. Tu však uvádzame iba zreteľne vyprofilovaný tvar *vozmeru*. Ten sa vyskytuje v dvoch ekvivalentných tvaroch:

a) Obyčajný vozmer

Melódia obyčajného *vozmeru* spravidla váha medzi finálou A a G, ale viackrát (najmä v J029, J672 a J673) posúva celú kadenciu o tón vyššie.

	U	R	S	V	Z
S408	フ+レ		ニ:フニ:フニ		
16.-17. stor.	ルル		ニ:フニ:フニ		
	フニ		ルルルニ:フニ:フニ \ =		
	var. V+Z:				
RI					var. V+Z:
J029,672,673					

²⁸ St. 1/7,8, 2/9, 4/26, 5/35-8, 6/45,47, 8/58,61,62, Rslb 4,8, Srit 1, 7, 9, Vskr 1, Step 1c,2a.

²⁹ V kokizníkoch sa *pojezdka* uvádza v plnom znení aj s iniciálnym *vozmerom*.

³⁰ *Vozmer* vznikol vyčlenením sa z deklamácie, takže práve v týchto prípadoch ide o relikv staršej tradície.

⇔ *Vozmer* ako samostatný popevok nemá v strednobyzantských prameňoch paralelu. Rovnako ako v S407 na príslušných miestach nachádzame väčšinou prístupku bez nejakého zreteľného prerušenia. Zaujímavé však je, že často ide o prístupku #*prihlasky* alebo podobné motívy. To by vysvetľovalo, prečo je v niektorých RI vozmer o tón vyššie a naozaj pripomína *prihlasku* či *taganec*. Zároveň si môžeme všimnúť, že grécka melódia má ťažisko okolo tónov *c*, *d* a nezostupuje na konci tak nízko ako v znamennom *vozmere*. Interpretácia vozmeru deklamáciou *kulizmy* v niektorých kánonoch preto môže mať hlbšie dôvody, o ktorých budeme hovoriť pri *pojezdke*.

J029,672,673

Gr., 12.-14. stor.

S-vozmer má nielen v S407, ale aj v gréckych prameňoch prekvapivo výraznú paralelu³¹. Finála *a* podčiarkuje príbuznosť *vozmeru* 3. hlasu s *vozmerom* iných hlasov, kde je finálou *a*, resp. *E*.

RI

Gr., 12.-14. stor.

³¹ Dve rôzne grécke melódie (Tillyard vs. Tardo) vychádzajú z rovnakých neumov, avšak s nejasným poradím.

S-III- c/c – Voznosec veľký/ ΒΟΖΝΟΣΕΙΖ

⇒ *Voznosec veľký* je v 3. hlase typický „svätodušný“ popevok (Step 1c,2c,3c) a má začiatočnú funkciu.

	A	U	R	(S)	V	Z	
S408,412							
16.-17. stor.							var.
S414-15							

RI

var. SI var. J002

V stichirách sa *veľký voznosec* nachádza štyrikrát (Anat 5,7,8), a to s otvorenou finálou:

16.-17. stor.

SI

← *Voznosec veľký* má v S407 nenápadného predchodcu v tvare jednoduchej deklamácie.

S407

⇔ *Voznosec* má v strednobyzantských prameňoch presvedčivú paralelu iba v Step 2,3c, tá je však až na ornamentáciu úplne presná:

RI

Gr., 12.-14. stor.

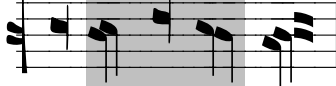

var.

V-III-c?/c – Stezia / CTEZIA

⇒ *Stezia* sa v notovaných (RI) prameňoch 3. hlasu nachádza iba raz – v sD1. Staršiemu neumovému zápisu zodpovedá interpretácia J673. V S410 a 414 je na poslednej slabike až dvojica neumov – variantu S429 zodpovedá prevažujúca melódia v RI.

	V K Z*			
S408			S410	
16.-17. stor.			S429	
				
J673		RI		

⇔ *Stezia* má svoju grécku paralelu, ktorá sa však príliš neliší od #*pojezdky*.

J673	
Gr., 12.-14. stor.	

Trieda V-IV a S-IV

V triede IV. sa nachádzajú popevky s kadenciou typu:

trieda V-IV:	trieda S-IV:
V K Z	V K Z

Kadenciu má v 3. hlase jedine *taganec*. V ňom sa však stretajú pôvodne dva rôzne popevky, priebežný z triedy V-IV. a záverový typu *mreža*, ktorý tvorí duálny pár ku kulizmovému *zadevcu*. Keďže záverový *taganec* prevažuje a nedá sa spoľahlivo odlišiť od priebežného, uvádzame *taganec* ako celok medzi KM-popevkami.

V-IV- d/c – Voznosec stredný/ Возносец

⇒ *Voznosec* stredný sa v 3. hlase³³ vyskytuje iba 4-krát a má slabšiu záverovú funkciu. Môže mu predchádzať *T-predsadenie*, čo zakladá príbuznosť a zároveň konfúziu s *tagancom*. V RI sa niekedy nahrádza inými popevkami. Podľa neumov patrí do IV. triedy, melódia v RI však má znaky triedy II.

	A	U	R	(S)	V	K	Z
S408							
16.-17. stor.							
J002							
J480							

³³ St. 6/45, Rslb 1, Vskr 8,9. V *prostopení* sa *stredný voznosec* nezachoval.

A U R (S) V K Z

S408
16.-17. stor.

J029

L1709

VS

J673

L1709

J002

⇐ *Voznosec stredný* má v S407 pomerne pevne určený neumový zápis s kadenciou podobnou mreži.

S407

⇔ *Voznosec stredný* má v dostupných strednobyzantských prameňoch iba jednu, ale pomerne presnú paralelu v Srit/ Vskr 8:

RI

Gr., 12.-14. stor.

S-IV- a,d/c – Pojezdka/ Поездка

⇒ **Pojezdka** je v 3. hlase³⁴ ťažko zaraditeľný popevok. Hoci má formálne znaky ťažkých záverových formúl, vo väčšine prípadov je jej funkcia jednoznačne priebežná. Takmer vždy³⁵ nasleduje za *vozmerom*, ktorý jej slúži ako iniciálny popevok.³⁶ Najčastejšie *vozmer+pojezdka* stoja na začiatku posledného riadku irmosov, pred konečným popevkom. Nezriedka stoja tiež na začiatku irmosov.

Irmologická pojezdka:

	R	S	V	K	Z
S408		↗	↗↗	↘↘	↘
	↘↘↘	↘↘↘	↘↘↘	↘↘↘	↘↘↘
16.-17. stor.		↗	↗↗	↘↘	↘
	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘
RI					var. K+Z
					var. S+V

V SA9 sa *pojezdka* nachádza vždy v prvom alebo druhom riadku tropárov antifóny. Jej melodická interpretácia je podobná ako pri *strednej kulizme* s nízkym nástupom.

Pojezdka v SA9:

	R	S	V	K	Z
S408	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘
16. stor.	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘
17. stor.	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘	↘↘↘↘↘↘
J002					

V stupňových antifónach nachádzame iba holú *pojezdku*, ktorá v S407 nemá presvedčivo zodpovedajúceho predchodcu. V melodickej interpretácii RI má katabázu zrýchlenú a o terciu vyššiu. V SI je melódia o tón nižšie.

³⁴ St. 1/7,8, 2/9, 3/22, 4/26, 5/35-9, 6/45,47, 8/58,61, Rslb 4,8, Srit 1,7,9, Vskr 1; Step 2a,b, SA9a-d.

³⁵ Okrem st. 3/22, Step a SA9.

³⁶ V kokizníkoch sa uvádza *pojezdka* spolu s *vozmerom* ako integrálnou súčasťou. V novších irmologionoch, zväšť tých, kde sa upravoval text či hudobné prízvuky, je predel medzi *vozmerom* a vlastnou *pojezdka* často uprostred slov, popevok sa teda vnímal ako jednodielny. V neumových prameňoch je však *vozmer* takmer vždy oddeliteľný a teda samostatný. Keďže sa *vozmer* odčlenil z deklamácie, *pojezdka* spravidla deklamáciu nemá.

Pojezdka v Step 2a,b:

S408
16.-17. stor.

V K Z

var. Z:

RI prevl.

var. ZM:

var. J672-3:

SI

Poznámka: V kánonoch *Srit* a *Vskr* v interpretácii RI sa *vozmer+pojezdka* prekladajú melódiou *kulizmy*. Podobne má melódiu *kulizmy* aj samostatná *pojezdka* v SA9. Je to dané tým, že oba popevky sa v kadencii (na úrovni kostry) podobajú, a to nielen v RI, ale aj v ruskom SI:

	RI	SI
Kulizma		
Pojezdka (mimo Srit, Vskr)		

Pojezdka sa v *Srit* a *Vskr* interpretuje nejednotne, ale podobnosť s *kulizmou* vrátane posunu deklamácie z *a* na *d* je zreteľná. Rozdiel medzi *kulizmou* a spojením *vozmer+pojezdka* tak spočíva len v absencii predkadenčného výstupu na tón e^b .

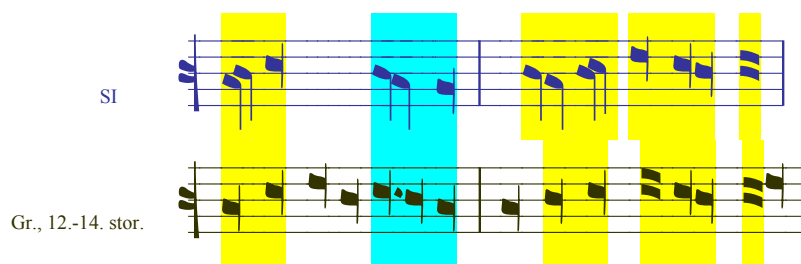
⇐ *Pojezdka* je v S407 zreteľne vyprofilovaný popevok s trojstatiovou kadenciou, čo potvrdzuje správnosť zaradenia popevku do IV. triedy. Novší *vozmer* tvoril kedysi súčasť deklamácie *pojezdky*.

⇔ *Pojezdka* (s neoddelenou prístupkou) má v strednobyzantských irmosoch výrazné paralely. V kánone Srit ide o formulu s kadenciou *e,d,c*:

V st. 8/61 nachádzame formulu, pri ktorej zaujme jej podobnosť s *#kulizmou* v kadencii. Melodické kontúry pritom nie sú vzdialené ruténskej ani ruskej *pojezdke*:

Napokon je tu neštandardná samostatná *pojezdka* v stupňových antifónach. V Step 2b môžeme konštatovať určitú podobnosť s gréckym nápevom vrátane rozdrobenej finály:

S-IV- a/a – Rozmet malý/ РОЗМЕТЪ

⇒ **Rozmet** nájdeme v 3. hlase (s osobitnou melodickou interpretáciou) dvakrát.³⁷ Je pozoruhodné, že v SI má melódiu o tón nižšie voči RI.

S 408

16. stor.

17. stor.

SI

RI

J002 J029

var. V:

⇐ Rozmet je v S407 na nerozoznanie od *ohybky* alebo *zadevca*.

S407

S-IV- a/a – Ohybka/ОГИБКА

⇒ **Ohybka** je v 3. hlase³⁸ priebežný popevok. Jeho neumový zápis sa podobá *zadecvu*, takže nie je vždy možné tieto popevky od seba odlíšiť. Na základe štatistiky (tj. s mnohými výnimkami) preto umelo vyčleňujeme popevok *ohybka* na základe melódie, ktorá sa v RI podobá na zrýchlenú *prihlasku* a v SI sa často nahrádza bežnou *prihlaskou*. Ostatné prípady radíme paušálne pod *zadavec*.

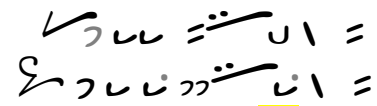
³⁷ Názov popevku si požičiavame zo 7. hlasu, podľa popevku s rovnakým neumovým zápisom kadencie. Malým ho nazývame pre absenciu deklamácie. Výskyt – st. 6/45, Rslb 6.

³⁸ St. 1/6,8, 2/11,12, 5/35, Rslb 1,6, Srit 6. *Ohybka* celkom chýba v kánone *Vskr*.

U R (S) V K Z

S408

16.-17. stor.

var. K+Z:

var. V:

SI

var.

J029

RI

var. K:

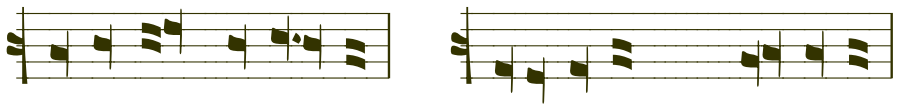
⇐ *Ohybka* má v S407 väčšinou podobný neumový zápis ako v S408, môžeme teda konštatovať grafickú kontinuitu.

S407

⇔ *Ohybka* má v strednobyzantských irmosoch podobnú melódiu ako v ZR a takisto ju nie je možné vždy odlišiť od paralel ku *zadecvu* a *tagancu*. Najvýraznejšiu podobnosť a súlad s ruskými neumami môžeme konštatovať v Srit 6, Anat 5,6 a Anast 7.

S407

Gr., 12.-14. stor.

J029

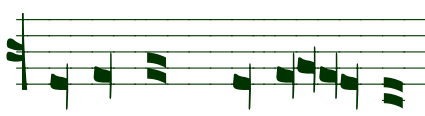

Prekvapivo stabilná je tiež paralelná chrysanthovská formula s kadenciou o kvintu nižšie:

Gr., 12.-14. stor.

Gr., 18.-20. stor.

Triedy V-V., V-VI. a S-V.

V-V./VI. triedy obsahujú výlučne *prihlasku s kriukom* na vrchole kadencie. Trieda S-V. obsahuje len dva pomerne zriedkavé popevky. V rámci V. triedy nie je zreteľná V-S-dualita.

V-V(VI)-a,d/a – Prihlaska (veľká)/ ПРИГЛАСКА БОЛЬШАА

⇒ *Veľká prihlaska* je typický popevok 3. hlasu s vysokou frekvenciou výskytu. Je typická svojim jadrom, ktoré môže vystupovať samostatne alebo s rôznymi prístupkami, čím *prihlaska* získava výnimočnú variabilitu.

a) *Prihlaska „holá“*³⁹

Jadro prihlasky, teda jej čistá kadencia stojí na 5 slabikách. Kadencia má hlavný (V) vrchol aj vedľajší, takže niekedy len na základe neumov nemožno spoľahlivo rozlíšiť, či ide o popevok V. alebo III. triedy.

	V	K	Z
S408			
var.:			
16.-17. stor.			
RI			
J029			
	var. Z:		

³⁹ Holú prihlasku nájdeme napr. v st. 3/20, 5/36, 9/66. V RI sa po redukcii počtu slabík objavuje jej melódia častejšie.

b) *a/a-Prihlaska s deklamáciou na „a“*⁴⁰

Prihlaska má spravidla krátky nástup od tónu *a*, ktorý sa v prípade potreby rozširuje do deklamácie. Jadro prihlasky je zhodné (aj s rovnakými variantmi) ako v prípade a).

16.-17. stor. $\frac{\text{A} \quad \text{U=V} \quad \text{Z}}{\text{𐌹𐌶𐌰: 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰} =}$
 𐌶+

16.-17. stor. $\frac{\text{U} \quad \text{R} \quad \text{S} \quad \text{V} \quad \text{Z}}{\text{𐌹𐌶𐌰+ 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰: 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰} =}$

c) (V-VI) *a,d/a-Prihlaska s viacerými tónmi „d“*⁴¹

Na niekoľkých miestach nachádzame prihlasku s dvoma alebo tromi tónmi *d* v kadencii, čo samozrejme nevyklučuje predchádzajúcu deklamáciu na *a*. Tento tvar prihlasky sa mierne vymyká štandardným kategóriám a ako možno usúdiť z S408, ide v skutočnosti o staršiu prihlasku VI. triedy.

S408 $\frac{\text{U} \quad \text{R} \quad \text{S} \quad \text{V} \quad \text{Z}}{\text{𐌹𐌶𐌰+ 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰: 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰} =}$
 var. $\text{𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰} =$

16.-17. stor. $\text{𐌹𐌶𐌰+ 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰: 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰} =$

var.: $\text{𐌹𐌶𐌰: 𐌹𐌶𐌰 𐌹𐌶𐌰} =$
 𐌶

⁴⁰ Najčastejší typ *prihlasky* s desiatkami výskytov.

⁴¹ St. 5/34,38, 8/57, podľa väčšiny neumov aj v pVK.

d) d/a-Prihlaska „vysoká“⁴²

Ďalší variant predstavuje *prihlaska* s výrazným nástupom a deklamáciou na tóne *d*. Pozoruhodné pritom je, že 70% jej výskytu sa v poreformných rukopisoch nachádza len v dvoch irmosoch, st. 9/67 a Rslb 9.

Nástup môže byť dvojslabičný alebo ho môže tvoriť úplné *K-predsadenie*. Za ním môže nasledovať deklamácia na tóne *d*, ktorá hneď ústi do jadra *prihlasky*.

	A	U	R	V	Z
S408		ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ
var.:		ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ
16.-17. stor.		ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ
		ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ	ⲓⲛⲁ

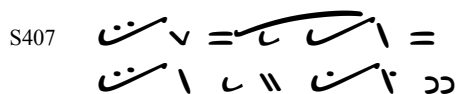
Osobitné prípady, ktoré na základe neumového zápisu s určitými výhradami zaradujeme k typu d), sa v melodickej realizácii líšia v detailoch nástupnej časti:

St. 9/67, Rslb 9:

Vskr 4:

⁴² St. 5/39, 8/60, 9/67 (trojmo), Rslb 9 (štverno), Vskr 4, Step 2c,3a. Neuvádzame tu komplikovanú a v neumoch aj v melodickej interpretácii veľmi nejednotnú *prihlasku* z Vskr 8.

Typu d) zodpovedá v S407 bežná *prihlaska*, výrazný nástup je vyjadrený iba *kriukom*. Skrátený variant f) je skrátený už v S407:

⇔ *Prihlaska* patrí medzi typické popevky 3. hlasu a najčastejšou srednobyzantskou paralelou k nej je formula s takmer identickou melódiou:

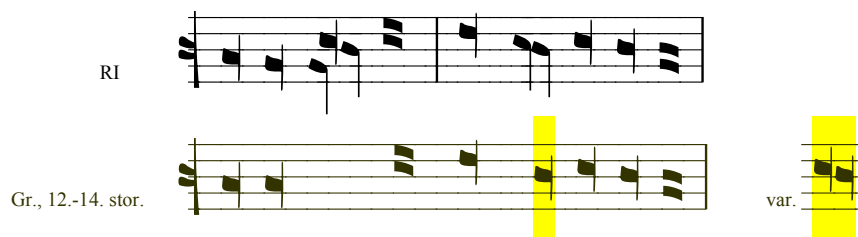
Prihlaska s deklamáciou na „a“:

Prihlaska s deklamáciou na „d“:

Prihlaska zavodná:

Je pritom zaujímavé, že grécka *#prihlaska* stojí často na miestach, kde sa nachádza znamenná *kulizma* a naopak, na mieste znamennej *prihlasky* nachádzame veľmi často neumy zodpovedajúce gréckej *#mreži* (rýchlejší variant *#kulizmy*). V Anat 6 dokonca nachádzame *kolon*, ktoré je u Tillyarda pokryté *#prihlaskou* a u Tarda *#mrežou*. Podobne ako v ZR má *#prihlaska* veľmi blízko k *#tagancu*.

Pri tzv. skrátenej *prihlaske* nachádzame v gréckych prameňoch paralelu iba v Step 3b, pričom ide o formulu iného charakteru. Zdá sa, že znamenná interpretácia melódiu *prihlasky* je už istou aproximáciou:

J002

Gr., 12.-14. stor.

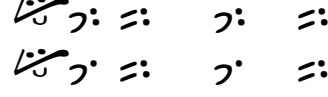
S-V- /c – Prehyb veľký

⇒ **S-Prehyb veľký**⁴⁶ v 3. hlase definujeme na základe analógie so 4. hlasom. Má podobný neumový zápis a o tón nižšiu melódiu. Nachádza sa v Rslb 1 dvakrát za sebou.

Rslb1: S407

16.-17. stor.

J002

J029

J480

L1709

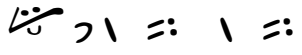

Step 1b :

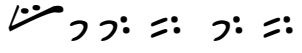
S407

S414

iné

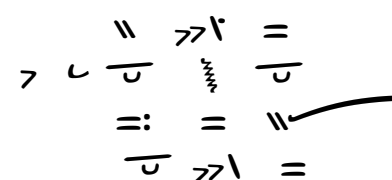
RI

⁴⁶ Rslb 1 a možno aj v Step 1b (podľa S414).

⇐ *Ulomec veľký* nemá v S407 a S408 jednotný zápis.

S407

S408

⇔ *Ulomec veľký* má v strednobyzantských prameňoch jednoznačnú a dosť presnú paralelu, až na rozdrobenie finály, ktoré chýba alebo je nevýrazné. Podobne ako pri *malom ulomci* sa potvrdzuje pôvodnosť finály *c* a sekundárny charakter finál *d*, *a*.

RI

Gr., 12.-14. stor., Srit 1

Anast 1,2,3

Anast 4

S-V-a/a,c,d – Skovorotka malá s triaskou

⇒ *Skovorotka s triaskou*⁴⁹ sa nachádza iba v stichirách oktoichu a nemáme k dispozícii ruténsku interpretáciu. Melodicky je blízka *velkému ulomcu*.

S V K Z var.:

16.-17. stor. ٲ ٲ: " — ٲٲ =
 ٲ ٲ ٲ: " — ٲٲ =:
 ٲ ٲ ٲ: " — ٲ ٲ =:

SI

var.:

⇔ *Skovorotka s triaskou* má síce strednobyzantskú paralelu iba v Anat 1,⁵⁰ tá je však výrazná a zároveň potvrdzuje správnosť finály *a*:

Gr., 12.-14. stor.

SI

⁴⁹ Anat 1, 5, 7. Názov popevku je len na základe analógie.

⁵⁰ Rovnakú formulu nájdeme v gréckom st.5/39 – prekladá sa do ZR ako *prihlaska*.

Trieda KM

Popevky na báze kulizmy a mreže

Trieda KM obsahuje záverové popevky prevažne s „ťažkou kadenciou“, ktorej zväčša predchádza ľahká predkadencia. Inými slovami, trieda KM je triedou *predĺžených popevkov*.

Popevky typu K (= kulizmy) majú po reforme z konca 15. storočia kadenciu s tromi ťažkými neumami (stacie, strely) alebo s kombináciou ťažký znak + dva ľahké + ťažký znak. Popevky typu M (=mreže) sa graficky od typu K líšia náhradou ťažkého znaku za ľahký na prvej pozícii kadencie. Súbor popevkov triedy KM v 3. hlase nedovoľuje usporiadanie do modálne kompletnej štruktúry ako napr. v 4. hlase. K-M-dualita takisto nie je viditeľná, ale možno ju pomerne presvedčivo rekonštruovať na základe strednobyzantských paralel.

<u>Dekl. tón</u>	<u>Finála</u>	<u>Typ K</u>	<u>Typ M</u>
d	c	<i>Kulizma</i>	
c,e ^b	b/c		<i>Mreža</i>
d,a	a	<i>Previvka</i>	<i>Previvka malá</i>
d	a	<i>Nametka</i>	
d,a	a	<i>Zadevec</i>	<i>Taganec</i>
a	a		<i>Lacega</i>
G,b	F		<i>Mreža nízka</i>

⇐ *Kulizma plná* je v S407 stabilným popevkom, ktorého neumový zápis má spravidla jeden z nasledujúcich tvarov:

	A	U	R	C ¹	c ²	C ²	
S407	℄ ℄ ℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
				℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
			var.:	℄ ℄	℄ ℄		

b) *Kulizma plná s nízkym nástupom*⁵²

⇒ *Kulizme plnej* s nízkou nástupnou časťou nikdy nepredchádza *K-predsadenie*.

	R	C ¹	c ²	C ²	
S408	℄ ℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
16.-17. stor.	℄ ℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
		℄ ℄			var.C ¹ ℄ ℄
					℄ ℄
					var.C ² ℄ ℄ ℄ ℄
					℄ ℄ ℄ ℄

	A	U	C ¹	c ²	C ²	
S408	℄	℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
16.-17. stor.	℄	℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
			℄ ℄			var.C ¹ ℄ ℄
						℄ ℄
						var.A+U ℄ ℄
						var.C ₂ ℄ ℄ ℄ ℄
						℄ ℄ ℄ ℄

⇐ *Kulizma plná s nízkym nástupom* je v S407 len kratším variantom *kulizmy plnej* s neakcentovanou prístupkou:

	C ¹	c ²	C ²	
S407	℄ ℄ ℄ ℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄	℄ ℄ ℄ ℄
		℄ ℄		var.: ℄ ℄

⁵² St. 9/69 (dvakrát), Srit 4, Vskr 6; sD1,2, SA 9.

c) Kulizma stredná / *Κυλιζμα σρεδινά* ⁵³

⇒ *Kulizma stredná* je predĺžený popevok, tj. bez rozdelenia znakom *složitia*. Väčšinou mu nepredchádza *K-predsadenie*. Kadencia môže mať oba tvary. V najdlhšom tvare ho nájdeme v st. 8/58. Bežne je však nástupná časť kratšia. Ide o výlučne irmologický popevok.

	U ¹ A	U ² R	(S) c	C	
S408	⊃	↘	↘	↘	≈
		↘	↘	↘	≈
16.-17. stor.	⊃	↘	↘	↘	≈
		↘	↘	↘	≈

var. c (J029): var. C:

V st. 3/16 a 5/36 nachádzame zvláštny nástup strednej kulizmy, pripomínajúci *K-predsadenie* rozpustené do nasledujúcej *kulizmy*. Ide o jav, ktorý sa objavil až v 16. storočí a nemá oporu ani v S408, kde je bežná *stredná kulizma*. Jeho pokračovanie môžeme sledovať v RI, kde takýto začiatok nájdeme bez opory v akomkoľvek neumovom podklade.

⊃ ↘ ↘ ↘ ↘ ↘ ↘ ↘ ≈ ≈ ≈

⇐ *Kulizma stredná* sa v S407 zásadne nelíši od *kulizmy plnej*. Neumový zápis má typologicky jednotnejší, zároveň však voľnejší v počte znakov predkadencie *c*.

S407

⁵³ St. 1/5,7,8, 3/19, 4/30, 5/35, 7/51, 8/57-9, 9/66, Rslb 3,5, Srit 7, Vskr 6,8,9. V stichirách ju nenájdeme.

d) Kulizma stredná s nízkym nástupom ⁵⁴

⇒ *Kulizma stredná* môže mať tiež redukovanú nástupnú časť.

S408

16.-17. stor.

V stichirách na utierni Strastí (sStr 1-3) sa v J002 a J289 dôsledne (tj. nejde o náhodu) *kulizma stredná* interpretuje melódiou *derbice*. Neumy to v kadencii umožňujú, ale o presnom súlade s nimi nemôže byť reč.

16.-17. stor.

⇐ *Kulizma stredná s nízkym nástupom* sa v S407 ťažko lokalizuje. Buď uvedené irmosy chýbajú alebo na mieste tohto popevku nestojí v S407 *kulizma*. Podľa st. 4/27, 6/45 a po zvážení novších analógií sa ako reprezentatívna javí nasledovná konfigurácia neumov:

⇔ *Kulizma* v ZR predstavuje výrazný a veľmi presne vyprofilovaný popevok. Jej strednobyzantské paralely sú väčšinou výrazné, čo môžeme ilustrovať príkladom:

Srit 9

ZR

Gr., 12.-14. stor.

Grécka *#kulizma* má mnoho melodických variantov plynule prechádzajúcich k iným formuliam (zvlášť k *#mreži*), pomerne voľnú prístupku a predovšetkým, niet v nich stopy po rozlišovaní plnej a strednej kulizmy či vyššej a nižšej prístupky – to je pravdepodobne ruská invencia. Prítomnosť či neprítomnosť K-predsadenia v ZR takisto nemá v gréckych paralelách

⁵⁴ St. 1/8, 3/22, 4/27,29, 5/35, 6/45, 7/53; sStr1-3.

štatisticky významný náprotivok, ale v melódii typu III by sme K-predsadenie (dlhšie než znamenné) azda mohli vidieť.

Uvedieme teda hlavné typy gréckej #kulizmy, pričom však zdôrazňujeme, že táto typológia nemá žiadnu presvedčivú koreláciu s typológiou znamennej kulizmy.

Typ I

Typ II

Typ III

?K-predsadenie?

K-d/a – Nametka (veľká) / НАМѢТКА

Nametka je štandardným zakončením irmosov 3. hlasu, prípadne ich vnútorných významových celkov. Je to rýdzo irmologický⁵⁵ variant *kulizmy*, čo potvrdzuje aj občasný výskyt *K-predsadenia* pred ňou a prípadná reliktná melódia *kulizmy* (v RI) na miestach, kde je v neumoch *nametka*.

V S408 nájdeme dva typy *nametky*, archaický (nereformovaný) a novší, pričom rozdiel medzi nimi iste odráža aj rozdiel v toku melódie. V rukopisoch od 16. storočia ostáva už len novší typ s bohatou variabilitou v neumovom zápise.⁵⁶ Týmto neumom zodpovedá presne iba ruská interpretácia popevku. Bežná ruténska *nametka* je v približnom súlade s neumami len vo vybraných prípadoch, keď nestojí na konci irmosov či stichír.⁵⁷ Najlepší súlad (aj na konci piesní) konštatujeme v starších rukopisoch (J002, J029, J480).

	U	R	C ¹	c ²	V	K	Z	
S408								var. Z:
16.-17. stor.								var. U:
								var.
SI								var. c ² :

RI – Stredová nametka

J002, J029		var. K:		var. c ² :		var. V:	
iné				var. V+K:			

⁵⁵ V stichirách a antifónach sa *nametka* nenachádza, s výnimkou pVK (v časti rkp. alternatívne k *previvke*).

⁵⁶ Uvádzame hlavné typy neumového zápisu najmä podľa S410, 414, 429. Prípustné a bežné sú však aj rôzne kombinácie prvkov uvedených v základnej typológii.

⁵⁷ „Stredová“ *nametka* spravidla ukončuje prvý alebo druhý riadok piesní. Jej ekvivalentom je *voznos* stredový v 4. hlase. V J029 sa niekedy interpretuje ako *previvka* alebo *prihlaska*.

Ruténska melódia konečnej *nametky* konzervuje staršiu tradíciu – zodpovedá približne archaickým neumovým konfiguráciám z S408, ale pre inverzný pohyb melódie v predkadenii sa už nedá zosúladiť s novšími neumami.

Konečná nametka

	U	R	C ¹	c ²	V	K	Z	
S407	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	+
S408	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	∩ ∩	+
J002								
J029								
J002								
J029								
J002, J029								
iné RI								
Var. K – Karp.								

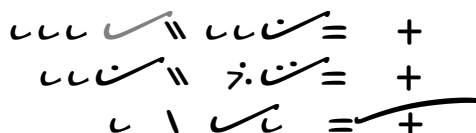
⇐ *Nametka* sa v S407 nachádza takmer v polovici prípadov na podobných neumoch ako *kulizma*. Prístupka je však niekedy odlišná a katabáza môže byť rozbitá do dvoch slabík.

∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	+
∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	+
∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	+
∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	∩ ∩ ∩ ∩	+

Takmer v tretine prípadov sú v S407 na mieste *nametky* neумы pripomínajúce novšiu *previvku*. Prístupka je zhodná s väčšinovým tvarom, ide teda len o modifikáciu kadencie.

Asi v šestine prípadov je novšia *nametka* na miestach, kde sa v S407 nachádza odľahčená kadencia (typu *mreža*) s dvoma ťažkými znakmi:

⇔ **Nametke** (najmä *konečnej*) v strednobyzantských prameňoch zodpovedá veľmi jednoznačne formula podobná *#kulizme*, ale s odlišnou prístupkou, veľmi podobnou tej, akú má ruténska *nametka*. *Nametka* ako osobitný popevok má teda korene už v byzantských irmosoch. Všimnime si, ako grécka melódia ladí s neumovým zápisom v S407.

Nametka konečná

S407

Gr., 12.-14. stor.:

Ruténska melódia síce nasleduje byzantskú, ale má odlišnú distribúciu nad slabiky. Vzťah ruténskej melódie k starým neumom a k byzantskej melódii je teda rôzny:

RI – melodický vzťah

Gr., 12.-14. stor.

RI – neumatický vzťah

K- a,c,d/a – Prevívka / ПРѢВІВКА

Prevívka je popevok, ktorý je typický predovšetkým pre stichiry.⁵⁸ Jeho variantným zápisom v neumoch býva *kulizma*. Ide o novší popevok, ktorý nemá ešte ani v S408 presvedčivého predchodcu. Jeho interpretácia v RI je pomerne jednotná, ale v dvoch variantoch. Deklamácia na tóne *a* je v lepšom súlade s neumami.

16.-17. stor.

		c	V	K	Z	

RI

var.

pVK// J002

J480

V irmologione sa *prevívka* nachádza iba dvakrát, pričom sa od stichirovej líši v prístupke. V st. 9/68 bežný nástup nahrádza neúplný *ulomec*.

St. 9/68

		c	V	K	Z
S408					
16.-17. stor.					

RI

J029

⁵⁸ sD1-2, pVK, SA 9a, Step 1c. V irmologione s odlišnou prístupkou – st. 6/45, 9/68. Stichiry oktoichu – najčastejší popevok.

V st. 6/45 tvorí prístupku *vozmer* a melodická interpretácia je celkom odlišná.

St. 6/45

16.-17. stor. S c V K Z

RI

J672

⇐ *Previvke* v irmologione S407 zodpovedajú neumy podobné *kulizme*:

S407

⇔ *Previvke* v strednobyzantských prameňoch zodpovedajú dve melodicky odlišné formuly. Ide pravdepodobne o dve rôzne modifikácie rovnakého základu, keďže obe formuly sa nikdy nenachádzajú naraz v jednej stichire. Korelácia výskytu znamennej *previvky* a jej gréckych paralel je vysoká.

I Prvú paralelu *previvky* nachádzame len v prvých stichirách na *Hóspodi vozzvách* (Anast 1-3⁵⁹) a v sD1. Podľa gréckych neumov a podľa S408 vidíme, že v skutočnosti nešlo o *#previvku*, ale o popevok, ktorý sa až neskôr v ZR zmenil na *previvku* po prehodení dvoch znakov kadencie:

Gr., 12.-14. stor. 77 — // — //

S407 77 — =\ =

S408 = — =\ =

16-17. stor. =U 77 — =

Pôvodné poradie znakov kadencie nachádzame ešte v S407 a 408, ale v novších rukopisoch sa stráca – bol nahradený najčastejšie *nametkou*.

Strednobyzantská melódia prvého typu je charakteristická finálou *a*, v čom sa zhoduje so znamennou *previvkou*. Zvlášť významnú zhodu pozorujeme v porovnaní s *previvkou* podľa J002 (na konci pVK):

⁵⁹ Anast 2,3 iba podľa Tarda, Tillyard má na týchto miestach *#kulizmu* a *#prihlasku*

Gr., 12.-14. stor.

RI - J002

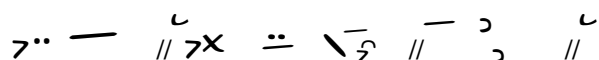

I Druhá paralelná formula k *previvke*, ktorú nachádzame najmä v stichirách oktoichu mimo Anast 1-3 a sD1, početne prevažuje a aj podľa neumového zápisu je zrejme „tou pravou“ predchodkyňou znamenného popevku. Znamenná *previvka* má voči gréckej finálu o terciu vyššie.⁶⁰

RI

Gr., 12.-14. stor.

16-17. stor.

Grécka *#previvka* s finálou F plagalizuje charakter stupnice, čo azda implikuje zníženie tónu *h* do čistej kvarty *b-F* s cieľom odstrániť nežiadúci tritonus. Formula je presne vyprofilovaná, variabilitu vidíme iba v prístupke:

⁶⁰ Predpokladáme, že ide o výsledok novšieho vývoja – v gréckom 3. hlase sa finála F v priebehu 15.-17. storočia stratila v prospech vyšších *a,c*. Finála F sa do 3. hlasu vrátila až transponovaním nápevov o kvintu nižšie, takže finály *a,c* dali moderné *D,F*.

III Osobitným prípadom je sporná irmologická „previvka“ v st. 6/45. Navzdory ruským neumom má ruténska melódia iný priebeh, pričom ten má oporu v gréckych prameňoch: Podľa nich ide o neštandardnú #kulizmu:

RI

Gr., 12.-14. stor.

M- c/a,c – Previvka malá

*Previvka malá*⁶¹ je skrátená rozdelením prvého znaku kadencie na dve slabiky. Melodickú interpretáciu máme k dispozícii len zo Step 1c, je však zhodná (v rozpore s neumami) s bežnou *previvkou*.

16.-17. stor.

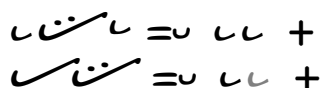

SI

RI

⇐ *Previvke malej* v irmologione S407 aj S408 zodpovedajú neumy podobné *kulizme* s dvojslabičnou katabázou:

S407

⇔ *Previvke malej* v Step 1c podľa strednobyzantských prameňoch zodpovedá formula

Gr., 12.-14. stor.

Tá však na iných miestach zodpovedá *tagancu* konečnému.

⁶¹ Rslb 6, Step 1c.

K- a,d/a – Zadevec/Задѣвец

⇒ *Zadevec* je v 3. hlase predovšetkým záverový a konečný popevok, ktorý sa funkčne aj melodicky líši od svojho menovca v 1. a 4. hlase. Pre svoj neumový zápis sa niekedy zamieňa s *ohybkou*. Je v blízkom vzťahu s *tagancom* a neumy v S407-408 ukazujú, že v mnohých prípadoch aj stojí na mieste pôvodného *taganca*.

Zadevec má dve základné melodické interpretácie, ktorých voľba závisí najmä od toho, či popevok stojí vnútri piesní alebo na konci.

a) *Zadevec stredový*⁶³

Stredový *zadevec* uzatvára vnútorné významové celky piesní. Má krátku či dokonca žiadnu deklamáciu na tóne *a* alebo dlhšiu deklamáciu na tóne *d*.

S deklamáciou na *a*:

	R	S	V	K	Z	
S408						
16.-17. stor.						var.
SI						
J002						var.
RI						var.
J029,480						var.

Vo *Vskr 9* je finála rozdrobená silnejšie:

⁶³ St. 1/8, 8/61, Srit 4,5, (6,7 ?), Rslb 8,9, Vskr 1,9, pVK. S deklamáciou na *d*: Srit 4,5, Vskr 9, sD1.

S deklamáciou na *d*:

A U R S V K Z

S408

16.-17. stor.

RI

J029

Finála môže byť rozdrobená podobne ako v prípade *zadevca* s finálou *a*.

⇐ *Zadevec stredový* v S407 definuje štvorslabične rozbitá kadencia *kulizmy* alebo (podobne ako v S408) neumová sekvencia *taganca*.

S407

⇔ *Zadevec stredový* má v strednobyzantských prameňoch najpresvedčivejšiu paralelu v Srit 4,5. Grécka formula sa až na *terciu* v kadencii zhoduje so *zadevcom* podľa J002:

Gr.,12.-14. stor.

J002

Iný typ *#zadevca* s vyššou prístupkou a nižšou kadenciou podobnou *#ohybke* nachádzame v Srit 9 a sD1:

b) Zadevec konečný⁶⁴

Konečný *zadevec* stojí najmä (ale nie výlučne) na konci piesní. Od stredového *zadevca* sa v J002, J029 väčšinou nelíši, v novších RI má pri rovnakej kostre osobitný spôsob rozdrobenia. Varianty v katabáze sú zhodné s *nametkou*.

	A	U	R	S	V	K	Z	
S408							Z	
16.-17. stor.							Z	var.
SI								
J002								var. V:
J029								
RI								
	var. K:							
I229								
J672								
J029								

⁶⁴ St. 3/22, 5/35,37, 6/47, 8/60,61, SA 9a,d, Step 2a.

V antifónach sa nachádza *zadavec*, v ktorom môže *strelu* nahrádzať *prevodka*. V SA9a tomuto *zadavcu* predchádza *T-predsadenie*⁶⁵, v Step 2a je melodická interpretácia nižšia a spomenieme ju o niečo ďalej.

SA 9a: S408
16.-17. stor.

J002

⇐ *Zadavec konečný* má v irmologione S407 ako predchodcu osobitný grafický popevok:

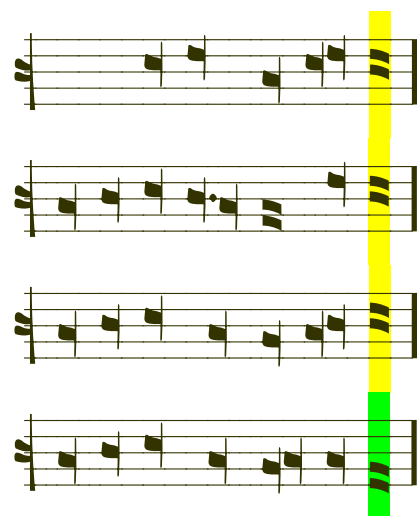
V antifónach nachádzame neумы zodpovedajúce skôr prihlaske:

SA 9a
Step 2a

⇔ *Zadavec konečný* má v strednobyzantských prameňoch pomerne stabilnú paralelu⁶⁶, ktorá je pozoruhodná tým, že môže mať finálu *F* aj *c*. Vzťah medzi znamenným a byzantským konečným *zadavcom* však nie je celkom čitateľný.

Gr., 12.-14. stor.

⁶⁵ Výraznejší nástup *taganca*.

⁶⁶ Podľa St. 8/61, Step 2a, Anast 1-3.

c) Zadevec prvohlasný

V Rslb 8 nachádzame *zadevec* s interpretáciou na spôsob 1. a 4. hlasu. Neumový zápis v S407 je rovnaký ako pri *ohybke* a popevok je priebežný.

S407

S408

16.-17. st.

J002

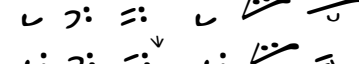
J029

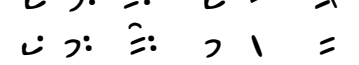
RI

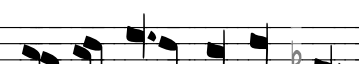
d) Zadevec zvýšený

V Srit 5 nachádzame popevok s neumovým zápisom podobným *zadevcu* v nezvyčajnom kontexte zmien ladenia. Neumy v S407 pochopeniu situácie nepomáhajú, pripomínajú *osoku* s rozdrobenou finálou. Podľa L1709 a J029 melódia pripomína *opočinku* z 2. hlasu. Na konci popevku sa v J029 ladenie vracia späť, tj. *h* sa mení na znížené *b*. Novšie irmologiony, ale aj J002, sa so zmenou ladenia vyrovnávajú transpozíciou popevku.

S408

16.-17. st.

J029, L1709

MT

J002

Je možné, že tento popevok je výsledkom chyby. Podľa strednobyzantskej paralely by na tomto mieste mal byť bežný *podjezd* a za ním *mreža* (v ZR/RI je *derbica* alebo *lacega*). Táto chyba môže byť indíciou, že v *podjezde* a *mreži* sa pôvodne tón *e* neznižoval. Záverečný pokles o kvartu môže byť len mylná transpozícia miesto modulácie, tón *a* by tak zodpovedal neznižnému *e*.

M (V-IV)- a,c/a – *Taganec*/ ΤΑΓ ΑΗΕΙΩ

⇒ *Taganec* v 3. hlase⁶⁷ má pri rovnakých neumoch tri rôzne melodické interpretácie s množstvom variantov, pričom prevažujúca melódia je vo veľkej miere zhodná s *nametkou* a *zadevcom*. *Taganec* síce nemá v neumoch žiadne znaky záverových popevkov, ale napriek tomu prevažne slúži ako záverový; na základe variantných zápisov usudzujeme, že ide v skutočnosti o mrežový protipól *zadevca*. Niekoľkokrát ho nachádzame aj vo funkcii priebežného popevku, ale vtedy je väčšinou v S407 na jeho mieste bežná *prihlaska*.

a) *Taganec holý*

Najkratší *taganec* je len čistá kadencia.⁶⁸ Má jedinú melodickú interpretáciu – ako zrýchlená *prihlaska*. Ide skôr o priebežný alebo zlomový popevok.

	V	K	Z	
S408	ⲛ	ⲛ	ⲛ	=
16.-17. stor.	ⲛ	ⲛ	ⲛ	=
RI				
			var. Z:	

b) *Taganec krátky*

Spravidla kadencii predchádza *holubec*. Interpretácia na spôsob rýchlej *prihlasky* je zriedkavá a nepovažujeme ju za smerodajnú.

	S	V	K	Z	
S408	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	=
16.-17. stor.	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	=
	ⲛ	ⲛ	ⲛ	ⲛ	=
J002					
J029					
				var. K+Z:	
RI					

⁶⁷ Mimoriadne frekventovaný popevok – jeho absencia upúta iba v stĺpových irmosoch (8. pieseň) a v kánone Srit (prítomný iba v 9. irmose).

⁶⁸ St. 3/21, 6/43. Step 2c s interpretáciou typu b).

c) Taganec základný

Kadencii tu predchádzajú dva neумы, *stopica* + *holubec*. Niekedy je prvým znakom *zapjataja s križom*, čo naznačuje „nízky štart“.

	S	V	K	Z	
S408	⌘	⌘	⌘	⌘	var. ⌘
16.-17. stor.	⌘	⌘	⌘	⌘	⌘
J029					J029
RI					J002
					RI

d) Taganec stredný

Kadencii predchádza kratšia alebo aj dlhšia deklamácia, ktorá sa realizuje na tóne *c*. V RI sa však deklamácia väčšinou začína výstupom od tónu *G*, čo je interpretácia nad rámec neumov.

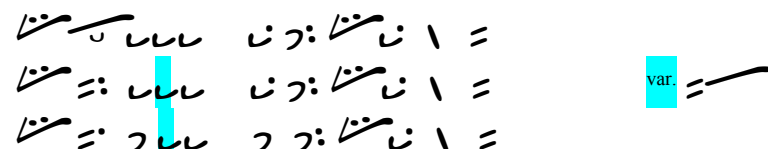
	R	S	V	K	Z
S408	⌘	⌘	⌘	⌘	var. ⌘
J029, J002					
RI					var. K:
SI					

f) Taganec plný⁷⁰

Plný *taganec* je spojenie *T-predsadenia* s veľkým *tagancom*. Na rozdiel od iných predsadení *T-predsadenie* nemá samostatný charakter a nedá sa oddeliť ako osobitný popevok. Vlastný názov mu dávame preto, že ho nachádzame aj na začiatku iných popevkov.

U R S V K Z

S408

16.-17. stor.

J002

RI

g) Taganec konečný

Taganec stojí na konci 7 irmosov.⁷¹ Má neumový zápis zhodný najčastejšie s typom b) a d), jedenkrát (st. 1/5) s typom f). Je však pozoruhodný dlhšou katabázou v S407 a ešte aj 408, čo nachádza melodickú reflexiu vo veľkej časti RI.⁷²

⁷⁰ St. 1/2, Srit 9, Vskr 1.

⁷¹ St. 1/5, 2/12, 5/38, 6/46, 7/52, Srit 6, Vskr 3

⁷² Uvádzame len tieto dlhšie varianty.

	U	R	S	V	K	Z
S408						= +
16.-17. stor.						=

L1709

J672

ZM, I229, Olš.

J029

⇐ *Taganec* nadväzuje na štyri neumové konfigurácie v S407, pričom nie je možné stanoviť bijekciu medzi nimi a jednotlivými typmi poreformného *taganca*.

1. Prvá stojí najmä na miestach, kde neskôr nachádzame krátke, prevažne záverový *taganec krátky* (typ b) a na mieste konečného *taganca*.

S407

2. Druhá z konfigurácií, predchodkyňa viacerých typov *taganca*, môže mať rôznu dĺžku a v kadencii zodpovedá *tagancu*.

S407

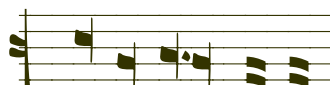
C) Predovšetkým *konečnému tagancu* zodpovedá skupina formúl s alternatívnou finálou *F* alebo *c*. S podobnou F-c variabilitou sme sa už stretli pri *zadevci*, ktorý je v ZR variantom *taganca* v rámci V-S duality. Predkadenčný skok *d-G* je podobný ako v *#previvke*, evidentne *#previvka* a *#taganec* s finálou *F* predstavujú v byzantskom systéme iba dve rytmicky odlišné tváre rovnakého záverečného motívu.

Gr., 12.-14. stor.

Vzťah byzantskej melódie k ruténskemu *tagancu* nie je pri konečnom variante prehľadný. Nepochybne však byzantská melódia s dvojicou ťažkých tónov na konci zodpovedá neumovému zápisu v S407:

℣℣ = +

Je pravdepodobné, že *taganec* ako konečný popevok je javom novším než skúmané strednobyzantské pramene a nahradil pôvodné formuly až po 14. storočí. Stopou pôvodnej tradície môžu byť azda stupňové antifóny, kde rovnakej (!) strednobyzantskej formule s finálou *F* zodpovedá znamenná *mreža nízka*. Azda práve *nízka mreža* by mohla byť pôvodnou melódiou *konečného taganca*.⁷⁴

ZR:

Mreža nízka

J029, taganec konečný

⁷⁴ To potvrdzuje správnosť zaradenia aspoň *konečného taganca* do triedy KM medzi mreže.

M-a/G – Lacega/Λαίεγα

⇒ *Lacega* je v 3. hlase zriedkavý popevok⁷⁵, ktorého výskyt sa obmedzuje na niektoré deviate irmosy a na kánon Srit. Nemá svoj jednoznačný pravzor v S407 a predpokladáme, že ide o poreformný lokálny jav, pravdepodobne o alternatívny preklad *mreže* a *derbice*. Zaujímavé je, že jej deklamácia sa môže realizovať v priestore tercie nad reperkusou.

	A	U	R	S	e	C	
S408							
16.-17. stor.							
J029							
iné RI							

⇐ Na mieste *lacegy* nájdeme v S407 trikrát neumovú konfiguráciu podobnú *mreži*.

V Srit 4 *lacege* zodpovedá (v S407) *derbica*.

⇔ *Lacega* nemá jasnú strednobyzantskú paralelu, na jej mieste nachádzame formuly zodpovedajúce iným znamenným popevkom. Dvakrát jej zodpovedá *#osoka* a trikrát rôzne formuly s finálou *c*:

⁷⁵ St. 9/67,70, Rslb 9, Srit 1,4,5,9.

c) Mreža rozdelená

Dlhý variant⁷⁸ mreže má ešte o znak viac, čím sa z nej vydeľuje samostatný iniciálny popevok.

S C₀ // A c C

S408
16. stor.

RI

J029,002

var.:

d) Mreža dvoječelná

Mreža v Step 3b,c obsahuje navyše znak *dva* v čelnu. Z formálneho hľadiska vlastnej mreži predchádza dvojica iniciálnych popevkov.

S C₀ // S C₀ // c C

S408
16. stor.
17. stor.

RI

var. J002

Poznámka: V Step 1c,3c má krátka mreža rozdrobenú finálu.

S c C

S407
S408
16.-17. stor.

RI

var. J002: MT:

⁷⁸ St. 3/20.

Strednobyzantská paralela k *mreži dvoječelnej* má čiastočne vyššiu prístupku. Tvar je neustálený, avšak zreteľne vidno skupinu nôt zodpovedajúcu znamennému znaku *dva v čelnu*:

S407

Gr., 12.-14. stor.

Na mnohých miestach má *#mreža* osobitným spôsobom rozdrobenú finálu. Neraz pritom nejde o zámernú modifikáciu, ale o variantné znenie popri pevnej finále *c*. Z melodického hľadiska ide o pomerne presnú paralelu k rozdrobenej finále znamennej *mreže* v Step 1,3c:

ZR

Gr., 12.-14. stor.

Práve toto rozdrobenie azda vysvetľuje, prečo sa v znamennej *mreži* posunula finála o tón nižšie:

Gr., 12.-14. stor.

ZR

M- b/F – Mreža nízka

⇒ *Mreža nízka* sa oproti bežnej *mreži* líši melódiou o kvartu nižšou. Nachádza sa výlučne v stupňových antifónach, prevažne ako konečný popevok.⁷⁹ Väčšinou ide o krátky tvar a), jedenkrát o tvar c). Neumový zápis v 16.-17. storočí sa nelíši od bežnej *mreže*.

V Step 1a má navyše *nízka mreža* modifikovanú kadenciu na spôsob *podjemu*:

	S c C	
S407		
S408		
16.-17. stor.		
RI		
		var. J002:

⇒ V S407 je zápis *nízkej mreže* dosť nejednotný, jediným invariantom je dvojica ťažkých znakov v kadencii:

S407		+			+
		+			+
		+			+

Byzantský neumový zápis formuly je podobný.

⇔ Kým v ZR je *nízka mreža* presne o kvartu nižšie voči bežnej *mreži*, strednobyzantská *#nízka mreža* je nižšie o kvintu. V oboch prípadoch je finálou tón *F*.

ZR	
Gr., 12.-14. stor.	

⁷⁹ Step 1c,2c,3a,b,c.

Melodickú zhodu bežnej a nízkej strednobyzantskej #mreže vidíme iba na štyroch posledných slabikách, ale to iba za predpokladu, že tón *e* v strednobyzantskom 3. hlase nebol znížený:

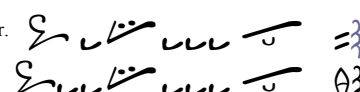
Byzantskú #nízku mrežu nachádzame sporadicky aj v stichirách. V ZR jej zodpovedá najčastejšie *taganec*, čo je mrežová analógia *zadevca*. Je pravdepodobné, že azda novší *taganec* a staršia *nízka mreža* predstavujú ten istý popevok v rôznych vývojových fázach.

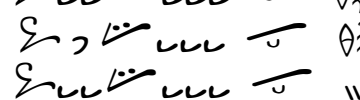
Trieda Θ

Tematizmy (fity) a hypostázy (licá)

V-II- d/c* – Fita so zmeicou/ΘΨΤΑ CO ZMΨICIO

⇒ *Fita so zmeicou*⁸⁰ nie je *fitou* v pravom zmysle slova a ani jej neumový zápis neobsahuje vždy znak Θ .

16.-17. stor.

17. stor.

J002

RI

RI-dlhé

V RI nachádzame tri melodické interpretácie tohto popevku. „Ruský“ variant zostupujúci k tónu *a* v J002, bežný ruténsky variant a v st. 9/69 ojedinelý predĺžený variant s preladením stupnice, ktorý predstavuje nevedno či zámernú alebo mylnú výpožičku z 2. hlasu.

⁸⁰ St. 7/52, 8/62, 9/69, Srit 1,4.

⇐ *Fita so zmeicou* nadväzuje na dve rôzne sekvencie z predreformného systému.

a) S407

Prvý variant (st. 7/52, 8/62, 9/69) sa po reforme neumového zápisu vyvinul na *fita so zmeicou* alebo *osoku* s lomenou finálou (st. 8/58). Tam, kde je v novších neumoch *fita so zmeicou*, RI na rozdiel od SI váhajú.

b) S407

S408

Z melodického hľadiska ide o popevky, ktoré sa v RI vždy interpretujú ako *fita so zmeicou*.

⇔ V strednobyzantských prameňoch nenachádzame paralelu k *fite so zmeicou*. Na príslušných kólach sa nachádza spravidla bežná formula (#*mreža*, #*taganec*) s lomenou finálou. Je možné, že táto *fita* vznikla iba rozvinutím koncového lomenia.

Gr., 12.-14. stor.

J002

Ak predsa nachádzame v gréckych prameňoch ako paralelu *fitu*, je rovnaká pre *fitu dvoječelnú* aj *fitu so zmeicou*. Melódia však zodpovedá *fite so zmeicou*:

#*Fita dvoječelná*, Gr., 12.-14. stor.

J002

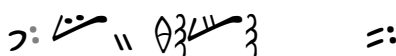
Fita dvoječelná / ΘΨΤΑ ΔΒΟΕΙΕΑΗΛΛ

⇒ **Fita dvoječelná** je v irmologione⁸¹ vzácna, o niečo častejšie sa vyskytuje v stichirách.⁸² Jej ortografia je nestála.

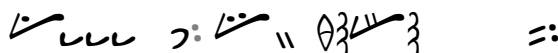
16. stor. " ΘΨΤΑ =: =:
 " ΨΤΑ = ΘΨΤΑ =:
 17. stor. " ΘΨΤΑ Ψ =:

RI,SI

S prístupkou (sD1):

 =:

 =:

⇒ *Fitu dvoječelnú* v S407 nemáme doloženú. V S408 má nestabilný zápis, ktorý ani neobsahuje znak *fity*:

S408 =: =:
 " Ψ =:

⇔ V strednobyzantských prameňoch má *fita dvoječelná* stabilnú paralelu, avšak melodicky o čosi jednoduchšiu a podobnú *fite so zmeicou*.

Gr., 12.-14. stor., Tillyard

Tardo

RI,SI

⁸¹ St 3/22, 5/35 (obe až od 16. storočia), st. 9/69 (iba v RI, melódia na neumoch *fity so zmeicou*)

⁸² sD1 (4x), sD2.

Fita strastná

⇒ *Fita strastná* sa nachádza v antifónach utierne Strastí, v 3., 6., 7., 8. hlase. Nápev 9. antifóny máme k dispozícii len podľa J002, kde je však táto *fita* nedokončená. Jej melódiu preto doplníme podľa 6. antifóny (7. hlas). Vzhľadom na jediný výskyt úplného znenia fity (a neprítomnosti jej melodického prekladu do nôt v ruských prameňoch) nevieme potvrdiť bezchybnosť melódie:

S407

16.-17. stor.

RI

The image shows musical notation for 'Fita strastná'. It includes handwritten symbols for S407 and 16.-17. stor., and a printed staff labeled RI. The symbols consist of various characters and lines, some with arrows and dots, representing a specific notation system. The printed staff shows a melodic line with notes and stems.

Záver

Systém popevkov v znamennom rospeve nadväzuje na paleobyzantskú tradíciu prijatú po „krste Rusi“. Porovnanie ZR 17. storočia so strednobyzantskými nápevmi 12.-14. storočia ukazuje prekvapivú blízkosť oboch tradícií a kontinuitu znamenného rospevu. Ruténska interpretácia dokonca v niektorých prípadoch konzervuje staršie prvky, ktoré sa v ruskom prostredí od 16. storočia menia.

Napriek konzervativizmu znamenných melódií si môžeme všimnúť, že rastie frekvencia a význam finály *a*, ktorá niekedy nahradila hlavnú finálu 3. hlasu – tón *c*, a okrem stupňových antifón úplne vytlačila pôvodnú plagiálnu finálu *F*. To sú stopy zmien, ktoré prebehli v byzantskom prostredí niekedy okolo 15. storočia. S finálami *a, c* tak ZR zodpovedá skôr modernému byzantskému 3. hlasu s finálami *F, D* (po transpozícii o kvintu nižšie).

Zvláštnym problémom je modálny charakter 3. hlasu, ktorému sa ešte budeme venovať na inom mieste. V tomto dokumente prepisujeme znamenné popevky bez hlbšieho skúmania ladenia stupnice a grécke formuly pre jednoduchosť prepisujeme s rovnakým kľúčom.